

Ortaçağ'da Batıda Yapılan İlk Kur'an Çevirileri ve Çevirmenlerin Çeviri Stratejileri

The First Translations of the Qur'an in the Medieval Western World and the Translation Strategies of the Translators

Sine Demirkıvıran

Özet

Bu çalışmada Ortaçağda yapılan ilk Kur'an çevirileri, tarihsel boyutu ve çevirmenlerin kullandıkları çeviri stratejileri ile ele alınacaktır. İslamiyet'in yayılmasıyla beraber Avrupa da bu durumdan etkilenmiştir, böylelikle de Avrupa'da ilk Kur'an çevirileri yapılmaya başlanmıştır. Bu çeviriler yapılırken o dönemin tarihsel gelişmeleri ve Kilisenin yapısal durumu etkinliğini göstermiştir. Ve bunun neticesinde yapılan Kur'an çevirilerindeki amaç İslamiyet'i tanımak ve tanıtmak değil, "yalanlamak" tan öteye gitmemiştir. Kur'an çevirisinin ortaya çıkmasında birçok olay ve tarihsel faktörler çevirmenin kararlarına etki etmiştir. Bu çerçevede gelişen olayların Kur'an çevirisini ve çevirmeni hangi boyutta etkilediği açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ortaçağ Avrupa'sı, İslamiyet, Kur'an Çevirileri

Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü, sdemirkiviran@marmara.edu.tr

Abstract

This study seeks to examine the first translations of the Qur'an in the middle ages, in terms of its historical dimension and of the translation strategies adopted by the translators. When the influence of spread of Islam came to be felt in Europe, the first translations of the Qur'an were initiated there. The historical developments of the period under discussion and the constitutional state of the Church then had a profound impact on the translations. The translations of the Qur'an were, thus, not aimed towards understanding Islam, but towards refuting it in translating the Qur'an, a wide range of events and historical factors played a key role in the decisions taken by the translators. This study investigates to what extent the Qur'an translations and the translators were affected by the developments of the events.

Keywords: *Medieval Europe, Islamic Religion, Qur'an Translations*

Giriş

Ortaçağ, Anadolu'da kavimlerin göçü ile başlayıp Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'un fethine kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Batı Avrupa'da ise Ortaçağ genellikle Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşü ile başlamış, ulusal monarşilerin yükselişi, Avrupalılarca denizaşırı keşiflerin başlaması ve 1517'de başlayan Protestan Reformu arasındaki zaman dilimi olarak betimlenmiştir.

Ortaçağ Avrupa'sında kiliseler ve din adamları yadsınmayacak derecede siyasi ve toplumsal egemenliğe sahiptirler. Bununla beraber o dönem içinde gerçekleşen her gelişim noktasında din adamlarının ve kilisenin rolü büyüktür. Kutsal sayılan Kudüs ve Filistin'in Müslümanların eline geçmesi, hacca ve kutsal topraklara gitmelerinin bir sorun oluşturması dolayısıyla, o dönemlerde din adamları İslamiyet'in yayılmasından son derece rahatsızlardırlar. Bu nedenle sadece haberdar oldukları İslam topluluğu ile olumsuz yönde karşı karşıya gelecek temaslar gerçekleşmiştir. Bunun üzerine kendi din adamlarını Müslüman ülkelere göndererek İslamiyet'tin yapısını öğrenmek, Doğu'daki bilimsel gelişmeleri takip etmek için haclı seferleri düzenlemişlerdir.

O dönem içerisinde meydana gelen dini çatışmalar ve tarihsel olaylar neticesinde ilk Kur'an tercümeleri gerçekleşir. Bu tercümeler Doğu'da matematik, astronomi gibi bilim dallarında tercüme yapan Hıristiyan âlimler tarafından yapılmıştır. Fakat bu dönemde yapılan hiçbir Kur'an çevirisi Kur'an'ın tamamını kapsayacak şekilde tercüme edilmemiştir. Bu çeviriler çoğunlukla Kur'an'dan birkaç sûreyi veya Kur'an'ın özetini anlatacak şekilde yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan Kur'an çevirilerinin amacı Kur'an-ı Kerim'i anlamak veya İslamiyet'i tanımak değil, Kur'an'ın tarzının yanlışlığını aktarmak diğer bir yandan ise Hıristiyanlara düşmanlarını onların kendi kutsal kitaplarını kaynak göstererek tanıtmaktır.

Ortaçağ'da Latincenin Önemi

Latince hem evrensel dil (lingua sacra) hem de Frenklerin kullandığı (lingua franca) bir dil olduğu için ilk Kur'an çevirileri Avrupa'da Ortaçağ'ın başlarında Latince olarak yapılmıştır. Lingua sacra kavramının ilk olarak M.S. 636 yılında Isidor von Sevilla tarafından, La-

tince, İbranice ve Yunanca için kullanıldığı, kendi “*Etimologiae*” ansiklopedisinde belirtilir. Bunun nedeni bu dillerin Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesiyle önem kazanması ve İncil’in, bu dillerin içinde gelişmesidir. İlahiyat biliminde bu kavram, inananlara Tanrı ve kutsal gücün deneyimini aktarmak olarak anlaşılmaktadır (Radscheit, 2006: 111).

Ortaçağ’da kilisenin siyasî ve toplumsal egemenliğe sahip olduğu düşünüldüğünde, Latincenin bu dönemde neden bu kadar önemli olduğu anlaşılır. Bugün ölü olarak gösterilen bu dil, “*lingua franca*” olarak gösterilecek kadar büyük etkiye sahiptir. Müller Latincenin önemini şöyle dile getiriyor:

“Latince *clerici* 'diliydi ve kilisenin, ilahiyatın ve kilisenin hâkim olduğu bilimin dili anlamına gelmekteydi. Klerikler, 12. Yüzyıla kadar yazının tek başına sahibi oldukları için, Latince diğer toplumsal alanlarda da hâkimiyetini sürdürdü; Latince bu zamanda dil sınırlarını aşarak, gerçekten, tüm batının dili “*lingua franca*” haline geldi” (Müller, 2002: 2).

Kur’an çevirilerinin neden ilk Almanca olarak değil de Latince yapıldığı sorusuna verilecek cevabı, o zamanlarda çok az el yazması olması ve bu el yazmalarının sadece din adamlarına açık olmasının tartışılmaz bir gerçek olmasıdır (Bobzin, 1995: 15). Latince sadece kilise mensuplarının anlayabilecekleri bir dil olduğundan Kur’an metinlerini, Latince bilmeyen Avrupa halkı okuyamaz.

Latince Ortaçağ’da edebiyatın da dili olup yalnızca dar bir elit kesimin ilgi alanına girer, öyle ki halkın konuştuğu sözlü dil *lingua franca* olmadığı için elit kesim tarafından değersiz bulunur (Müller, 2002: 2).

Avrupa’nın İslam Dünyasıyla Temas Noktaları

Hıristiyanlar; İslam ve Kur’an hakkında bilgi edinmek isteyince Doğu ve Batı arasında temas noktaları oluşması gerekir. Almanya’da bulunan Avrupa Ortaçağ Kültürü Araştırma Enstitüsü bu kapsamda yapılan araştırmalardan, aşağıda belirtilen temas noktalarını tespit etmişlerdir:

1 clericı, Latince clericus dan gelmektedir ve klerik veya ruhban anlamına gelir.

“İslamiyet’in Latin Hıristiyanlığını Kuzey Afrika’dan dışlamasına rağmen, Akdeniz hiçbir zaman Avrupa’yı Afrika’dan ayıramamıştır. Batıdaki Müslüman hükümdarlar, (batının) on üçüncü yüzyıldan Ortaçağ’ın sonuna kadar, Arap yarımadasıyla ilişki ve bağlantısını hiç kesmemişlerdir; buna karşın, batının haçlı şövalyeleri de, Suriye, Filistin ve Mısır’la ilişki içinde olmuşlardır. Doğuda Hıristiyan İmparatorluğu, Bizans’tan Moskova’ya kadar devamlı olarak Avrupa’yı aşarak Asya ve Afrika’ya yayılmış ve aynı şekilde ‘altın boynuz’ olan Moğollar ve özellikle de Türk-Osmanlı İmparatorluğuyla da temas içinde olmuşlardır.” (Borgolte, 2002: 16).

Bu tespitler yüzyıllarca çeşitli coğrafyalardan Müslüman ve Hıristiyanlar arasında birçok temasın gerçekleştiğini gösterir. Bu temaslardan, en önemlileri belirtildiği gibi doğuda Moğolların, batıda ise Osmanlıların yayılmasıdır. Bu durumun kesişme noktası şüphesiz Filistin ve Kudüs’teki Müslüman egemenliğidir. Bu temas aynı zamanda ilk İslam araştırmalarını da doğurmuştur. Franco Cardini kendi çalışmasında bu teması Kudüs’te bulunan Hıristiyan halkının ve Kudüs hacılarının maruz kaldıkları “kötülükler”le ilişkilendirir. O zamanlar Filistin’de sürekli değişen hükümdarlar Kudüs’e, İslamiyet’e yeni geçmiş olan askerler gönderirler. Fakat bu askerler yabancılara oldukça sert davranırlar. Hırsızlık ve yağma haberleri Batı’da duyulmaya başlanır. Hıristiyanlar Kutsal Anastasis Bazilikası’na gidebilmek için haraç vermek zorunda kalırlar (Cardini 2004: 81).

Hıristiyanların Filistin ve Kudüs’te baskıya uğraması ve yardım çağrılarını üzerine haçlı seferleri için bir haklılık doğar ve 1096 yılında müslüman hükümdarların, kutsal şehir olan Kudüs’teki kutsal yerlerin ziyaretini yasaklamasıyla, bu yıldan sonra 200 yıl boyunca 6 haçlı seferine ilave olarak, çocuklar tarafından gerçekleştirilen bir haçlıseferi düzenlenir. Bu seferler düzenli ordular, şövalye orduları, cizvitler ve Alman düzenli birliklerinden oluşmaktadır (Schwanitz 2002: 104).

Haçlı seferleri, Avrupa’da bir İslam öğretisine ve gerçek anlamda bir Kur’an çevirisine yol açması açısından oldukça önemlidir. Çünkü ikinci haçlı seferinde başpapaz Petrus Venerabilis (1092-1156)

Toledo'da “Corpus Toletanum” olarak çıkardığı ve kendi çalışması olan ilk Latince Kur'an'ı tamamlamıştır (Bobzin 1995: 46).

Batı'da İlk Kur'an Çevirisi “Corpus Toletanum” (1143)

İlk Kur'an çevirisini yapmış olan, Petrus Venerabilis'in Kur'an'ı çevirmesinde, öncelikle haçlı seferlerinin misyonerlik düşüncesiyle sıkıca bağlı bir amaç yatmaktadır. Bu amaç bir yandan Kur'an'ın yanlış anlam tarzını kanıtlamak, diğer yandan ise, mensuplarının Hıristiyanlığın düşman profiline oluşturan İslamiyet'in daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır:

“Toledo'nun 1085 yılında Hıristiyanlar tarafından ele geçirilmesiyle, 1140 yılında Venedikli papaz Petrus Venerabilis bazı Arap-İslam metinlerini Latinceye çevirme gayretine girdi. Hedefi İslamiyet'in daha iyi anlaşılmasıydı ve onun planladığı Hıristiyanlık misyonu açısından bu en önemli ön şarttı. Bu eserin adı “Corpus Toletanum” idi. Bu eser, [...] Robert Ketton isimli bir İngiliz tarafından, 1143 yılında Latinceye çevrilmiş Kur'an çevirilerini kapsamaktaydı ve 1543 yılında matbaa baskısı olarak çıkmıştı” (Müller 1997: 643).

Hıristiyanlığın önde gelen temsilcilerinden biri olan Petrus ve onun misyonerlik düşüncesi Kur'an çevirisini yaptırtmak için harekete geçer. Bu çeviri, Kur'an'ın söyleminin aksini kanıtlayacak ve İslamiyet'teki sözde “dinî sapkınlık”ı ortaya koymaya çalışacak bir eser olacaktır. Bu amacını, kendi cümleleri ile “*Summa Totius Haeresis Saracenorum*” isimli eserinde de teyit etmektedir:

“*unde ego magis eligens contremiscere, / quam disputare, ista breuiter prenotavi, ut qui legeret intelligat, et si talis est, qui contra totam heresim istam scribere et uelit et possit, cum quali hoste pugnaturus sit agnoscat.*”

“Ben, bu çeviriyi, okurlar anlatılanı anlasın diye cesaret edip bu sapkınlığa karşı durmak isteyenlerin, nasıl bir düşmanları olduğunu bilsinler diye yazdım. Bu yüzden, bilimsel tartışmalara girmektense, hevesli olmayı yeğledim” (Sassenscheidt, 2011:233).

Yukarıda anlatılanlar göz önünde bulundurularak çeviriyi yaptıran kişinin İslam'a karşı tavrı ve çevirmen Ketton'un da farklı düşünmemesi Corpus Toletanum'un çeviri stratejisine de yansımıştır. Fakat bu noktada Petrus tüm İslam düşmanlığına rağmen, eserini hem orduya karşı barışçıl bir muhalif program olarak betimlemiş, hem de haclı seferlerine karşı bir tutum sergilemiştir, bunun amacı ise Müslümanları Hıristiyanlaştırmaktır (Bobzin, 1995: 47).

Corpus Toletanum'un en önemli özelliği kuşkusuz Robert von Ketton tarafından çevrilmiş olan Latince Kur'an metnini içermesidir. Çeviri stratejisi açısından, Ketton'un kişiliği, felsefesi, eğitimi ve mesleği büyük rol oynamaktadır.

Robert Ketton bir din âlimidir. Robert von Chester, Rodbertus Cestrensis ismiyle de tanınmaktadır. Robert Ketton, İngiliz'di ve Kettenensis adını da muhtemelen buradan almaktadır. Robert Kettenesis'in Arapçayı nasıl öğrendiği bilinmemekle beraber, matematik ve astronomiye olan ilgisi onu İspanyaya sürüklemiştir. Ketton bu nedenle yalnızca fen bilimleri metinleri çevirmiştir. Çevirileri arasında, algoritma ve cebiri kendilerine borçlu olduğumuz Müslüman matematikçi Harezmi'nin "*Muhtasar el Cebir, vel Mukabele*" isimli eseri de bulunur.

Ketenesis'e göre Kur'an, büyük dilsel zorlukları olan bir kitap ve aynı zamanda onu hiçbir şekilde cezp etmeyen bir metindir, çünkü Ketenesis, İslam'a karşı kendi Kur'an çevirisinin ön sözünden anlatacağı gibi negatif bir düşünceye sahiptir:

"His disgust at, ,the detestable history of Mahumet' and ,the stagnant swamp' of the Saracen ,sect' is no doubt an echo of Peter's, but it is probably also an expression of his suppressed anger at having had to spend his time on religious doctrine and theology instead of on what really concerned him – astronomical and mathematical science." (Bobzin, 1995:52).

Çeviri stratejisi açısından Ketenesis'in çevirisinin önemi ise, Kur'an çevirisini yaparken Arapça ana dili olan Muhammed isimli bir kişiyi yanında bulundurmasıdır (Bobzin 1995: 52). Çevirmenin

Arapça'ya hâkim biriyle çalışarak kaynak metni/Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlama çalışması çeviri sürecini yürütme açısından bilimsel ve nesnel yaklaşımdır. Bu bakış açısı ya da yaklaşım Kur'an'ı çevirme niyeti ne olursa olsun, Kur'an'ın bağlamında anlaşılması, çeviri yoluyla aktarımını yine de pozitif bir yöne dönüştürme imkânı verir.

İkinci Kur'an Çevirisi: *Libellus Contra Legem Saracenorum*² (Confutatio³ Alcorani) (1300)

"*Libellus Contro Legem Saracenorum*"un yazarı Ricoldo Pennini da Monte Croce (Ricoldus de Monte Crucis), 1243-1320 yılları arasında yaşayan Floransalı bir Dominikan rahibidir. Farklı Avrupa üniversitelerinde "Artes Liberales" (güzel sanatlar) okur. 1267 yılında ise Dominik tarikatına girer.

1285 yılından itibaren doğuya gider ve buna bağlı olarak Kudüs'e hac seyahati yapar. Suriye ve Türkiye üzerinden Bağdat'a ulaşır ve orada 1290 yılından itibaren uzun bir zaman kalır. Monte Croce'nin doğuda kalması için birçok sebebi vardır. Bir yandan farklı kiliselerle, Roma Kilisesi'yle birlik olmaları için müzakereler yürütmek ister, diğer yandan ise misyoner olarak Müslümanların arasına girip onlara ait önemli bilgileri öğrenmeyi planlar. Sonuçta güçlü olabilmek ve İslam âlimlerine etki edebilmek için, Kur'an ile ilgili metinler ve kitaplar okuyarak Arapça öğrenir. Fakat Ricoldo, Kur'an'ı hiçbir zaman tam olarak çevirmez. Nedeni ise, ona göre Kur'an ı Kerim'in içinde birçok "uydurma", "anlatım", "yanılgı" ve "tanrıtanımazlık" açıklamalarının ve benzerlerinin birçok yerde tekrar edilmesi ve kendisinin bu tekrarlara "kızıp", tekrarlardan vazgeçmesidir.

Ricoldo, kendi fikrinde sağlam kaynaklarla Kur'an'ın ortaya çıkış hikâyesini anlatarak kendi çevirisini "*Libellus Contra Legem Saracenorum*" ile tamamlamıştır. Fakat daha da önemlisi, kendi eserinin doğrudan Arapçadan çevrilmiş olan birçok Kur'an alıntısı içermesidir (Bobzin, 1995: 22).

2 Saracenorum Ricoldo'nun döneminde Müslümanlara verilen isimdi, daha sonra tüm Müslümanlar için "Türk" ifadesi kullanılmıştır.

3 Confutatio – Kur'anın aksini ispatlama

Yalnızca içerik olarak değil, etki tarihi açısından da çeviri tarihine büyük bir katkı yaptığından Ricoldo'nun eseri, kendi sınırlarını aşmıştır. Bobzin, bunu şöyle açıklamaktadır:

“Ricoldo'nun yazısının uzun ve ilginç tarihi arka planı Bizanslı âlim Demetrios Kydones'un (1324-1397/8) çalışmasıyla bağlantılıdır. Latinphronlar⁴ gurubuna ait olan Kydones, Palemitist muhalefete dâhil olmuş ve zamanının yüksek skolastiğin en önemli eserlerini çevirmiştir. [...] Ricoldo'nun eserini Yunancaya çeviren Demetrios'un, bu esere tarikat yandaşları aracılığıyla ulaştığı muhtemeldi. Bu çeviri, Paleologlar döneminin İslam karşıtı polemiklerinde önemli bir kaynak olmuştur”. (Bobzin 1995: 26)

Ricoldo'nun çevirisiyle ilgili çalışmalar sadece bununla kalmaz; 16. Yüzyılın başında İtalyan Bartlemeus von Monte Arduo Yunanca metni Latinceye geri çevirir. 1506'da basılan eserin geri çevrilmesinin nedeni, Corce'un Latince metninin silikliği değil, aksine Kydones'in daha zarif stilidir. Bu eserin diğer bir önemi ise, bu metin Martin Luther'in Almanca Kur'an tercümesi için kullandığı metin olmasıdır (Bobzin 1995:27). Çeviri stratejisi açısından bakıldığında, Latinceye yapılan geri çeviride, birçok eksikliklerin, uyumsuzlukların ve yanlışlarının ortaya çıkması beklenen bir durum olmakla birlikte kabul edilebilir bir şey değildir. Bobzin, Ricoldo'nun ifadelerinin sıkça bozulduğunu ya da saptırıldığını söyler. Etki tarihinde bu eser her ne kadar önemli bir rol üstlenmişse de, Avrupa'daki İslamiyet anlayış ve düşüncesine büyük zarar vermiştir.

Üçüncü Kur'an Çevirisi: *Cribratio Alcorani* (1460/61)

“*Cribratio Alcorani*” Nikolaus von Kues (1401-1462) tarafından kaleme alınmıştır. Bu çeviri, Luther'in kullandığı ve övdüğü ikinci eserdir. Bu eser, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden hemen sonra ortaya çıkmıştır (Bobzin 1995: 30). Bu çevirinin önemi ise sadece Kur'an'ı yalanlaması olmayıp Bizans İmparatorluğunun yıkılması Avrupa'da büyük yankı uyandırması ve Hıristiyanlık âlemini “Türk korkusu” sarmaya başlamasıdır.

4 Latinophron – Latin Dilinin etkisinde bulunan kişilere verilen isimdir

Alman kökenli olan Nikolaus ilk önce Almanya’da Güzel Sanatlar okur, fakat bir yıl sonra bundan vazgeçerek, İtalya’nın Padua şehrine Hukuk okumaya gider. Nikolaus burada, Almanya’da görmediği ve göremeyeceği akımlara şahit olur, çalışmalarında, Rönesans’ın, sanatın ve Hümanizm’in felsefi alanlarına girer. Bu akımlar, Nikolaus’un hayata bakış açısını değiştirirler⁵.

Çeviri stratejisi açısından bakıldığında, bu noktada dikkati çekmemiz gereken şey, Kues’in yaşadığı yıllarda insanın şeref ve değerlerine odaklanan hümanist dünya görüşünün öne çıkmasıdır. Buradan yola çıkarak, Kues’in hümanizme uygun olarak kendi misyon düşüncesini değiştirmesi ve “Müslümanlarla barışçıl diyalog” ile Hıristiyanlığa davet etmesi olasıdır.

Kilisenin hizmeti için Papa, bazı anlaşmazlıklar sonrasında Kues’ü diğer dinî temsilcilerle birlikte İstanbul’a yollar. Papa, onu İstanbul’a, Yunan kilisesinin temsilcilerini İtalya’daki birleşik Konsile götürmek için gönderir. İstanbul’da, batı dünyasından çok doğu dünyası tarafından öne çıkarılan Yunan kültürünün ve antik felsefenin dünyasına girer, fakat Bizans’ta başka bir problemle karşı karşıya gelir, o da Hıristiyanlığın İstanbul’un fethinin hemen öncesinde bulunan ve Hıristiyan varlığını tehlikeye sokan Müslüman Türkler tarafından tehdit edilmesidir.

Daha önce Basel’de İslamiyet ile ilgilendiği ve Kur’an’ın Latince çevirisini temin ettiği için Nikolaus için İslam, bu dönemde yeni bir şey değildir.⁶ Bu çeviri Kues’e, İspanyol ilahiyatçı Juan de Segovia tarafından verilmiş olan *Corpus Tolentanum*’dur. De Segovia İslamiyet’i kendi bakış açısıyla tanıyordu. *Corpus Toletanum* Kues’in Kur’an bilgisinin öncelikli ve en önemli kaynağıdır (Bobzin 1995: 30).

Kues, İstanbul’da kütüphanelerde İslamiyet ile ilgili yazıtlar aramaya devam eder ve o dönemin âlimleri arasında İslam dünyasıyla en çok ilgilenen kişilerden biri olur. “*De Pace Fidei*” (*İnançtaki Barış*) isimli bir eser yazar. Ölmeden birkaç yıl önce ise “*Cribratio Alkorani*” (*Kur’an’a Bakış*) isimli eserini yazar. Dolayısıyla Nikolaus Hıristiyan

5 <http://urts99.uni-trier.de/cusanus/content/lw.php> (21.11.2012)

6 <http://urts99.uni-trier.de/cusanus/content/lw.php>(21.11.2012)

ilahiyatçı olarak ciddi anlamda İslamiyet ile ilgilenen ender kişilik olarak ismini tarihe yazdırır.⁷

Nikolaus, İstanbul'da, bir Frenk manastırında Arap el yazması Kur'an-ı Kerim'den seçilmiş ayetleri şerh ettirir ki, bu durum İslamiyet'le gerçekten ilgilendiğine işaret eder. Bunun devamında Ricolodo'nun çevirisini ele alarak, titizlikle inceleyerek, bu çevirinin diğerlerinden çok daha fazla hoşuna gittiğini yazar.

Papa ikinci Pius, Kues'ün arkadaşı olmasına rağmen, "*Cribratio*" haçlı seferi politikasına karşıt bir eserdir. Pius'un, "*Epistola as Mahumetem*" isimli bir mektupla, Fatih Sultan Mehmet'i Hıristiyanlığa davet ettiği iddia edilmektedir, fakat bu teşebbüs sekteye uğrayınca, Türklere karşı hazırlanan Avrupa ordusuyla birlikte savaşa katılır. Bu girişimi başarısızlıkla sonuçlanıp, kendi hayatına mal olur. (Dimter 2008: 11)

Nikolaus'un amacı, Müslümanları Hıristiyanlaştırma olup bu niyetini "*Cribratio Alcorani*"de açıkça dile getirir (Kues 1461: 7). Önem arz eden bir diğer nokta ise, Kues'ün İslamiyet'i "sapkınlık" olarak görmemesidir. Anlayışları ve dünya'ya bakış açısı nedeniyle her iki dinin ortak değerlerini ön plana çıkartma çabasıdadır (Bobzin 1995: 32). Her iki dinin ortak paydada buluşması, Kues'ün felsefi yaklaşımından kaynaklanır. "İnsan aklının, tanımadığı bir şeyi tanıdık bir şey ile kıyaslaması" ile misyonerlik görevinin amacına ulaştırmaya çalışır. Müslüman Türkler karşısında ne kadar başarılı olabildiğinin cevabı ise açık ve nettir: "Şiddetsiz mücadelelere rağmen Türkler İslamiyet'ten vazgeçmemiştir". Zira Kues her ne kadar barışçıl yöntemlerle yaklaşmış olsa bile, o da Kur'an-ı Kerim'i çarpıtmaktan öteye gidememiştir.

Nikolaus hermenötik yaklaşımıyla Kur'anı anlamanın ve yorumlamanın içine dalar. Nikolaus'un Kur'an'ın anlaşılması için geliştirdiği bu anlama yöntemi, ileride yapılacak olan çeviriler için kesinlikle kullanılabilir bir temel oluşturamaz. Nikolaus'un önceliği, ne Kur'an'ın tefsiri, ne yorumu ne de Kur'an'a bakıştır. Aksine "İslamiyet ile Hıristiyanlık arasında ortak bağlantı noktalarının" hararetle bir arayışdır (Bobzin, 1995: 32).

7 <http://urts99.uni-trier.de/cusanus/content/lw.php> (21.11.2012)

Kues'in sözleriyle ifade etmek gerekirse:

“Intentio autem nostra est praesupposito evangelio Christi librum Mahumeti cribrare et ostendere illa in ipso etiam libro haberi, per quae[p.12] evangelium, si attestatione indigeret, valde confirmaretur, et quod ubi dissentit, hoc ex ignorantia et consequenter ex perversitate intenti Mahumeti evenisse Christo non suam gloriam sed dei patris et hominum salutem, Mahumeto vero non dei gloriam et hominum salutem sed gloriam propriam quaerente.”

“Ben Hz. İsa'nın İncilinin koşullarında, Muhammed'in kitabına bakmak ve İncil'de yazan her şeyi, gerekirse ispatlayarak bu kitapta da bulma niyetindeyim; fakat bu kitabın İncil'den ayrıldığı yerler ise Hz. Muhammed'in bilgisizliğinden ve bunun sonucunda buradan yanıltılmış bir inançla ortaya çıkmıştır. Bu farklar Hz. İsa'nın kendi onuru için değil, yaratıcı ve insanların iyiliği içindir, oysa Hz. Muhammed, Tanrı'nın kutsallığı ve insanların iyiliği için değil, aksine kendi kutsallığının arayışından ortaya çıkmıştır.”

Ortaçağ Çevirmenlerinin Çeviri Stratejileri

Çeviri stratejisi açısından her üç Kur'an çevirmeninin amacı, Kur'an'ı, “Tanrı'yı inkâr eden, şirke götüren, yalanlayan ve de Hıristiyanlık için bir tehlike” olarak gösteren bir metin olarak aktarmaktır. Ortaçağ Kur'an çevirilerinin için genel amacı olarak söyleyebileceğimiz diğer bir ortak nokta ise, işlev odaklı çeviriler olmaları ve kaynak metnin amacından stratejik bir bilinçle sapmalarıdır. Her üç çeviride, Kur'an'ın mesajını bilerek tahrif etme yoluyla manipülasyon yöntemi seçilmiştir. Çeviri yöntemi açısından, dini metinlerin manipülatif özelliğini öne çıkararak (Reiss, 1993), çeviri yöntemi açısından başarılı bir yöntem izledikleri söylenebilir.

Ketton ve Ricoldo'nun çevirilerindeki amaçları, okuyucuda olumsuz İslam imajı yaratma, haçlı ruhunu uyandırma ve İslam düşmanlığını yaymadır. Kues'in amacı ise daha çok, Müslümanları Hıristiyanlık dinine döndürmektir. Bu amaçla Kues, Kur'an ve İncil arasında bağlantı noktaları bulmaya çalışmıştır.

Ortaçağ Kur'an çevirmenlerinin çeviri stratejilerini araştırabilmek için çevirmenlerin yetiştikleri ortamın incelenmesi, çevirmenlerin bakış açılarını anlama bakımından önemlidir. Çevirmenlerin yetişme tarzı ve içinde buldukları ortam, onların çeviri eğilimlerini belirlemiştir. Çevirmenlerin eğilimlerini (habitus) belirleyen diğer önemli unsur ise; Ortaçağ Kur'an çevirmenlerinin kilise ve manastırlarda eğitim görmüş din adamları olmalarıdır.

Çevirmenlerin eğilimleri Ortaçağ'ın başlangıcıyla sonu arasında farklılıklar göstermektedir. Ketton ve Ricoldo kendi sınıflarının çok dindar bir eğilimini temsil ederlerken, Kues ilahiyatçı sınıfın hümanist dünya görüşüne uygun bir eğilim göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, Ortaçağ'daki Kur'an çeviri stratejileri, çevirmenlerin toplumsal ve tarihsel koşullardan fazlasıyla etkilendiğini göstermektedir.

Her kapalı toplum gibi, Avrupa'nın Ortaçağ kapalı toplumu da kendini ayakta tutabilmek için bir dinamizme ihtiyaç duymaktaydı. Bunun anlamı, Hıristiyan toplumunun dış etkilere kapalı olması nedeniyle, kendini canlı tutacak karşıt ve düşman görüşü dış dünyadan ve özellikle İslam karşıtlığından alması gerekiyordu. Ortaçağ Kur'an çevirmenleri yukarıda belirttiğimiz nedenlerle; bir yandan kendi yetiştikleri çevrenin sonucu olarak, diğer yandan toplumsal sistemlerini ayakta tutabilmek için, Kur'an çevirilerinde, Kur'an ı ve İslam'ı tanıtmaktan ziyade, İslam'ı kötü gösterme ve karalama stratejisini seçmişlerdir. Yapılan çeviriler, Kur'an'ın tam bir metin olarak çevrilmesi yerine, amaca yönelik seçilmiş ayetlerle, Kur'an'ın gösterilmesini sağlamışlardır. Tüm bu stratejiler, ortak düşmana karşı birlikte savaşma ve haçlı ruhunu eyleme geçirmede yeterli etkiyi sağlamıştır.

Sonuç

Ortaçağda yapılan ilk Kur'an çevirilerini ve çevirmenlerde dönemsel özelliklerin çeviri stratejisine etkilerini incelediği bu makalede o dönemlerde yapılan başlıca üç Kur'an çevirisi üzerinde durulmuştur. Bu çeviriler sırasıyla şöyledir: "*Corpus Toletanum*" "*Libellus Contra Legem Saracenorum*", "*Cribratio Alcorani*". Bu noktada özellikle yapılan çevirilerin ana dildeki metne sadık kalma veya işlevsellik açıdan değil, amaçlar doğrultusunda yapıldığı görülmüştür. Ortaçağda yapılan Kur'an çevirilerinde çevirmenler Kur'an'da anlatılmak istenilenleri

göz ardı ederek, farklı algılama veya anlamlandırmaya yönelik olarak Kur'an'ı iletmek istedikleri doğrultuda, ideolojik maksatlı çevirdikleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda dikkat çekilmesi gereken en önemli noktalardan biri ise Ortaçağ'da yapılan Kur'an çevirilerinde siyasî ve dinî faktörlerin göz ardı edilmeyecek kadar önemli bir yere sahip olmasıdır.

İlk Kur'an çevirisini yaptıran Petrus'un amacı Kur'an'ı anlatmak veya Batının İslamiyet ile tanışmasını sağlamak değil, haçlı seferleri için misyonerlik düşüncesini aşılama ve düşmanın tanınmasını sağlamaktır. Diğer iki Kur'an çevirilerinde de benzer yaklaşım vardır. Özellikle üçüncü yapılan tercümede her iki kutsal kitabı birbirleriyle kıyaslayarak İncil'den aldığı söylediği bölümlerle Hz. Muhammed'i kötülemeye/karalamaya çalışır. Bu yorumlama yöntemi ondan sonra yapılan Kur'an çevirilerinin alt yapısını oluşturmamıştır.

Kaynakça

- BOBZIN, H. (1995) *Der Koran im Zeitalter der Reformation*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- BÖNISCH, G. (2011) Koran gegen Kreuz. In R. T. Dietmar Pieper. *Der Islam*. München: Deutsche Verlags-Anstalt.
- CARDINI, F. (2004) *Europa und der Islam*. Bremen: Verlag C.H. Beck.
- DIMTER, M. (2008) *Das Positive Bild Mehmeds II. des Eroberers im Humanistischen Italien Seiner Zeit*. München: Grin Verlag.
- EULER, W. A. Nikolaus von Kues: Leben, Persönlichkeit und Werk. *Von Universität Trier*: <http://urts99.uni-trier.de/cusanus/content/lw.php> [Erişim Tarihi: 21 Kasım 2012]
- BORGOLTE; Michael, J. S. (2008) *Mittelalter im Labor: Die Mediävistik testet Wege zu einer transkulturellen Europawissenschaft*. Berlin: Akademie Verlag.
- MÜLLER, J. D. (2002) *Latein als Lingua Franca in Mittelalter und Früher Neuzeit*. (I. f. Fremdsprache, Herausgeber, & K. Ehlich, Produzent) Abgerufen von: <http://www.euro-sprachenjahr.de:http://www.eurosprachenjahr.de/Mueller.pdf>. [Erişim Tarihi: 23 Aralık 2012]
- REISS, K. (1993) *Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text*. Tübingen: Groos Verlag.
- RADSCHEIT, M. (2006) Arabisch als Lingua Sacra. Zum Linguistischen Rangstreit im Irak des 9. Jh. n. Chr. In U. R. Ralf Georg Czapla. *Gotteswort und Menschenrede: die Bibel im Dialog mit Wissenschaften, Künsten und Medien* Bonn: Peter Lang Verlag.
- SABENSCHIEDT, C. (2011) Die Konstruktion des Anderen am Beispiel des Islam in der, Summa Totius Haeresis Saracenorum' des Petrus Venerabilis. In J. D. Michael Borgolte. *Integration und Desintegration der Kulturen im europäischen Mittelalter* Berlin: Akademie Verlag.
- SCHWANITZ, D. (2002). *Bildung*. Berlin: Goldmann Verlag.